

Arnošt Lustig – Štěpán a Anna

Tiše tam ležel.

Trám nad ním byl ořechově hnědý. Někdo sem načmáral to slovo: *karanténa*. Napadlo ho, jak je směšné, že cihly zdí jsou tady stejně červené jako venku. Cítil zvláštní teplý pach, jaký má půda, jako by tu bylo zapařené seno, i když tu nikdy nebylo, a myšinu. V polotmě, která houstla, rozpoznával oblé tvary ženských postav. Ukládaly se v chabém svitu svící, v šatech nebo bez nich, ale bez velkého odestýlání. Měl asi horečku, kterou nevnímal, pln dráždivé obraznosti. Někdo říkal, že vlaky, co sem jezdí, nemají jen dobytčí vozy; od vedle doléhal ženský šepot, domlouvající nějakému muži, aby spal, a pak polodětský hlas, patřící nějaké plavkyni; říkala, že na posledních závodech byla chladná modrá voda s chlorem a že to nemělo smysl.

Pak usnul na úzkém pruhu kamenných dlaždic. Budil se divoce; stoupal a znovu padal a ustávalo to, když vytřeštil oči do tmy. Když znovu procitl, bylo časně ráno. Shledával s údivem, kde je.

Vedle něho spala dívka, zakrytá batohy a temnou pokrývkou, a z druhé strany stařec, který chrčel námahou spánku. Zahleděl se na děvče, sklopil oči a pak se k ní pohledem vrátil. Měla bledá pootevřená ústa a bílou pleť, téměř průsvitnou. Opřel se dlaněmi o podlahu. Lekl se a nevěděl čeho. A tu se dívka probudila a posadila se.

„Dobré jitro,“ řekl.

„Dobré jitro,“ odpověděla.

„Tohle místo někomu patřilo?“

Dívka pohlédla nejdříve za něj, kde odpočíval stařec; pak řekla: „Ne.“

„Už jste spala, když jsme přišli.“

„Je to možné. Některé transporty přicházejí v noci.“

„Jste tady dlouho?“

„Týden.“

„Už se má vstávat?“ Stále se na ni díval, jako by ji předtím neviděl.

A potom řekl: „Ani se neznáme.“

Děvče se usmálo. Bylo to jako kdyby si na něco vzpomněla a hned to přešlo. Měla velmi dlouhé vlasy v barvě podzimního listí a něco, co mu dovolilo, aby z ní nespouštěl zrak.

„Jmenuji se Štěpán.“

„Já Anna,“ odpovědělo děvče. A opakovala – snad proto, že se ještě tak pozorně díval: „Anna.“

Trámy byly nízko a na hácích a hřebecích visely hustě šaty, kabáty, prádlo a vaky. Všechno se pomalu začalo hýbat. Doléhaly sem útržky rozhovorů a poslední spáči se převraceli z boku na bok. Někdo volal, že voda tu není, leda na dvoře, a tam se teď nesmí, dokud nepřijdou pořádkoví policisté. Náhle se objevil na prahu dřevěného schodiště úředník.

„Je to náš,“ řeklo děvče. „Má hvězdu.“

Vlna ticha se přelila podkrovím a bylo vidět, že úředník na to čekal. Měl převislé tváře jako křeček, jehož zásoby už dávno došly a jeho malé oči jako myši těkaly podkrovím.

„Co chce?“

„Přinesl papíry, bude číst jména.“

„Naše jména?“

„Snad i naše. Nevím. Doufám. Je to vždycky loterie.“

V jezdeckých botách a soukenných černých kalhotách s širokými postranicemi vypadal úředník jako žokej. Byl malý a tenký; měřil sotva sto šedesát centimetrů; pod převislými tvářemi měl široká ústa, jako by se hodně smál, a to dodávalo jeho koutkům přídech hořkosti. Ruce měl jako hůlky; ale velmi bílé a chlupaté; a prsty s pěstěnými nehty se mu viditelně

chvěly. Rozestřel listiny jako obrovské bankovky. Zastavil se u trámů nedaleko nich; několikrát zamžikal; řekl, že ty, co bude předčítat, vybrala Rada starších, pověřená německou komandaturou (na spojení mezi Radou a německým velením kladl důraz, snad aby se předem zbavil námitek), a že se půjdou ubytovat v městě, v ulici a číslu, které zároveň poví. Ale nikdo nic nenamítal. Všichni čekali, až tedy začne; bylo slyšet šelest těch papírů.

„A ostatní?“

„Jinde,“ řeklo děvče.

„Jak to – jinde?“

„Ticho,“ ozvalo se z druhé strany.

„Kde?“

„To nikdo neví,“ řeklo děvče tišeji. „Nejspíš na východě.“

„Proč ještě nečte?“

Stařec vedle nich už byl vzhůru. Přidržel si svráštělou dlaň u ucha, aby slyšel.

„Jmenuji se Adam,“ řekl. A hučel: „Adam.“

„Ticho,“ ozvalo se zase z druhé strany. Zněla v tom ochota i dolézavost a zoufalství. Možná už dávný, vyčpělý vztek, který se mění v bezmocnost a z něhož se stala odevzdanost, smíření se vším.

„Vás ještě nečetli?“ zeptal se děvčete.

„Ne,“ odpověděla a podívala se jinam.

„Přišel číst jména i včera?“

„Vyvolává je každý den, jak jezdí transporty.“

Ale bylo vidět, že se náhle zastyděla za to, že ji ještě nečetli; vyhýbala se pohledem i maličkému úředníkovi v jezdeckých střevicích a kalhotách z černého sukna, jako nosila německá státní policie.

„Jmenuji se Adam,“ chrčel stařec.

Pak úředník zřetelně a nahlas četl.

Náhle děvče zvedlo hlavu: „To jste vy, Štěpán Maurer?“

„Počkám, až přečte i vás.“ Uhnul pohledem k jejím nohám.

Malému úředníkovi se čím dál tím více chvěly prsty. Bylo vidět, že už bude skoro na konci, a vypadalo to, jako by se toho bál. A pak, když přestal, zůstalo ještě ticho; bylo patrné, že se chystá něco povědět, protože tak často mžikal a polykal sliny. Nakonec také ohlásil, že vyjmenovaní sejdou po schodech na dvůr nejpozději do desíti minut. Všechno si musí vzít s sebou. Sem už se nikdo z nich nevrátí.

Hlas z druhé strany se zmohl ještě na jedno napomenutí: „Ticho, proboha, mlčte trochu, ať to tady vzadu také slyšíme.“

„Co chcete ještě slyšet? Všechno už jste slyšel. Pro dnešek to skončilo.“

„Co skončilo? Nic neskončilo,“ řekl třetí hlas. „Poslouchejte.“

„Nesmí vás být více ani méně,“ poznamenal úředník a stácel si svá lejstra. „Všechno musí souhlasit. Za všechno jsou tresty. Nenařizujeme si to sami. Ručíme jen za výsledek a provedení.“

A pak poklesl zlomeně hlasem: „Nedělám to sám – je to rozkaz komandatury.“

„Adam,“ opakoval stařec.

„Myslíte na to?“ zeptal se Štěpán děvčete.

Ale chtěl říct něco jiného, že se člověk musí neustále s někým loučit.

„Buďte rád,“ odpovědělo děvče.

„Přečtou vás zítra. Nebo později.“

Půda se rozhybala; lidé se oblékali. Ztěžka se odhodlal k tomu, aby vstal. Věděl, že to bude muset udělat; ale necítil se nejlíp. Připravoval si kufr. Nejdřív ho postavil vlevo, pak vpravo od sebe. Kolem nastalo hemžení.

Starý muž, jemuž rozdělili rodinu, říkal: „Nic není vzácnější než syn. Snad jen synův syn.“ Stál vedle svého kufru. Pár lidí do něj strčilo. Ani o to se nestaral.

Bylo to, jako by sem patřil, dokud tu sedělo děvče, a je špatné, když bude muset jít. Náhle uchopil její dlaň, jako se chystal vzít kufr za držadlo s jmenovkou a číslem, ale nechal kufr kufrem, a bylo to tak samozřejmé, že to nezkoumal zpětně, když mu ji děvče ponechalo.

„Nemyslete na to.“

„Nelituju se.“

„To jsem neměl na mysli.“

„Navštivte mne někdy,“ řekla. Chtěla říct brzy? Nebo myslela: Někdy – nikdy? „Nechci se litovat.“

„Přijdu sem, jen co to tam složím.“

„Známe se krátce.“

„Přijdu určitě,“ opakoval. „Jsem tu sám. Můžeme být kamarády. Kdybyste něco potřebovala...“

„Jestli nás tu nechají.“

„Říká se něco?“

„Že pojedeme dál, snad do týdne.“

„Týden je dlouho.“

Pak dodala: „Možná, že tu budu.“

„Budete tu,“ zahučel a hlas mu zhrubl, než dostal nazpět svou barvu. „Docela určitě tu budete. Ukážu se co nejdřív. Máte tušení, kam jdeme?“

„Už jděte,“ pobídla ho. „Nemá smysl, abyste se tu zdržoval. Dají vám dole adresu.“

A jak stále ještě hledal odpověď, která by omluvila to, že bude muset jít, cítil v doteku rukou zvláštní proud – bolest a něco velmi vlídného – co přišlo a co neznal – a neřekl už ani slovo.

„Adam,“ hučel stařec.

„Nezdržujte ty ostatní,“ řeklo znovu děvče.

„Jo.“

Snažil se neotáčet se.

Běžel potom přes dvůr, a napříč třídou „L“. Dali mu papír s razítkem a adresou. Vlekl se s kufrem. Pevnost dělala dojem malého města, kde je mnohonásobně víc lidí, než pro kolik je postavili. Ve svém středu to bylo město, z krajů pevnost, s hradbami, příkopy a valy. Proplouval ozvěnou, která v něm nemohla doznít, a jež měla barvy a prostupovala jím stejně jako on jí, druh horečky, vzrušení a radosti, jakou ještě nepoznal, zmatek, o němž věděl, že je dobrý a který neuměl pojmenovat, protože znamenal zároveň sto věcí. Půda. To děvče. Anna. Slova a křik a dech a vydýchaný vzduch neznámých lidí. Živočišné teplo její dlaně. Všechno, co řekla, co za tím slyšel. A co nestačil říct. Tak ještě nikdy nikoho nepoznal jako to děvče. Přivřel oči, aby z nich dostal palčivost.

Dům, před kterým se zastavil, měl číslo „Q 710“, a z druhé strany „L 218“. Byl na místě. Byl to *Domov mládeže*, přidělili mu pokoj číslo 26 s tím, že mu sociální pracovnice vykáže lůžko. Stál chvíli na dvoře. Vnímal jen seschlé psí víno a otlučenou mušli vodovodu a koňský postroj, pověšený na zdi, a pak konečně silný krk sociální pracovnic, která si zapisovala jeho jméno a data narození a že bude kopat od zítřka v zelinářství mezi hradbami, a ukázala mu, kde je postel vedoucího, ošetřovna a záchody, kde je vodovod a pitná voda a kancelář, v níž se musí

ráno hlásit do práce a konečně kde je pokoj číslo 26, sedmnáctá postel nahoře. Žena se silným krkem si ho prohlížela a pak mu položila dlaň na čelo a hřbet ruky na tvář a něco si pro sebe nesrozumitelně zamumlala. Odložil batoh na vykázaném lůžku a odběhl dvorem kolem postroje na zdi ven, na třídu „L“, zpět ke *karanténě*, aniž se staral o to, co chce říci sociální pracovnice o tom, že by se měl stavit na marodce, a o to, co bude s ním a s jeho věcmi.

Vpadl rovnou na půdu. Hledal očima, než spatřil děvče na šedivém slamníku. Bylo tu temno a stará povědomá příchůť zapařeného sena.

„Štěpáne,“ řeklo děvče.

A pak: „To jste vy.“ A nakonec: „Přišel jste tedy.“

Potom se zdálo, že něco hledá na podlaze: „Moc jsem ani už nečekala.“

Starcův chrčivý dech rušil okolí. Nezdálo se, že by tu bylo o mnoho méně lidí než ráno, než přišel maličký úředník. Stařec seděl nehybně jako by ztuhl zaživa.

Ze slamníku trčely šípy stébel.

„Jsem rád, že tu jste.“

Seděl vedle ní, před kamennou hrází živého starce, jehož skelné oči je nevnímaly a jehož snědý krk, podobný lidskému kmeni, je zakrýval. Náhle se střetl s jeho pohledem.

„Co je?“ zeptalo se děvče.

Pocítil její strach; byl i v tom, jak se k němu přimkla úžeji. Když spatřila starcův pohled, polekala se, co všechno v něm četla, divokou prosebnou nestoudnost a zvědavou závist.

„Jmenuji se Adam,“ chrčel stařec.

Přidržel si svrašťelou ruku u tváře, aby zachytil zvuk slov, která k němu nepřicházela.

„Je hluchý.“

„Není,“ řeklo děvče.

„Pojďme odtud.“

„Třeba přijde ten úředník.“

„Chodí i vícekrát za den?“

„Někdy. Většinou ne.“

„Mohla byste ho zmeškat?“

„Snad ne.“

„Nebo zmeškat něco nebo někoho jiného?“

„Tak pojďme,“ řeklo děvče.

Bylo vidět, že se ani neodvažovala pohlédnout do temných tůní zřítelnic starce. Vstala a bloudila přitom očima po zemi. Měla na sobě kabát z teplé modré látky, s velkými knoflíky s rybím leskem; vypadaly ve světle půdy jako hvězdy na nebi. Bylo třeba, aby překročili slavník starého muže. Náhle ho oslovil: „Počkejte Anně u věci.“

Děvčeti se zdálo, že teprve toto shluknutí slov starce probudilo. Spustil dlaň, z níž učinil naslouchátko. Jeho mandlové hnědé oči se rozšířily a změkly.

„Adam,“ řekl ještě. A potom: „Ano.“ A nakonec: „Můžu. Jen běžte, děti.“

Potom se zeptal: „Je to váš bratr?“

Pohlédli na sebe. „Ano,“ řekl místo děvčete.

„Bratr a sestra,“ řekl stařec. „Adam. Strom. Bůh. Peklo a ráj. Půda. Listiny. Transport.“ Mluvil, jako když dítě pojmenovává, co vidí a cítí, a oslovoval jejich vzdalující se záda i sebe. Odděloval slabiky, slova.

Sešli po vrzavých dřevěných schodech a pustili se městem. Bylo jasno a teplo a zdálo se najednou, že nic, co mají před sebou, nevrhá ranní stín. Mohli se vést za ruce a mluvit o směšně širokých kalhotách toho maličkého úředníka a jaké měl chlupaté ruce a nehty, a o tom, jak velmi krásné jsou obrysy hor proti hlavní třídě „L“. Vrcholky byly lomeny tím ostřeji, čím dále bylo možno pohlédnout. Docela nahoře vypadaly jako lidské nosy, čichající k nebi. A mohl si přát,

aby ten proud přešel z jeho dlaně do druhé, a aby v tom doteku cítila silněji slunce. Lidé na hlavní třídě „L“ táhli pohřební vozy s pískem nebo chlebem nebo kameny a stavebním dřevem, kola s ozdobnými loukotěmi se ve slunci zlatě otáčela ve směru jízdy.

„Bratr a sestra,“ řekl.

Dostali se pak ke kovárně, kde stál pod stříškou kůň a kde byl kůl s kleštěmi a náradím, věšeným jen tak pod širým nebem. Kůň trpělivě čekal a kovář se s někým bavil o Einsteinovi; ano, fantazie je víc než vědět; a prostor a čas jsou z jednoho tkaniva. Co když to tak není? Zevnitř kovárny bylo slyšet plameny a dunivé údery kovu na kov. Na druhém konci svahu, kam se šlo kolem smetiště a který se zvedal skoro nad město a v jehož dolíku se krčil blázinec k hradbám z karmínově zbarvených cihel a příkopům, spatřili rozložitou budovu Rady starších; do valů se už nevlévala voda, takže bahno vyschlo.

„Tady bývali husaři,“ řeklo to děvče.

„Bylo to vojenské město.“

„Tak tu mít strýčka.“

„Odjel?“

Děvče k němu obrátilo tvář a zaťukalo si ukazovákem do čela: „Kam by jezdil? Myslím nějakého, který není.“

„Jste sama?“

„Dost dlouho.“

„Máte hlad?“

„A co byste proti tomu mohl udělat?“

„Víte, kde bydlím?“

„Ráno jsem to slyšela.“

„To je tady.“

Širokým průchodem domu na „L 218“ bylo vidět zeď a na ní postroj, pro který už v tomto městě nebyl druhý kůň.

„Počkejte chvíli, hned se vrátím.“

Běžel vzhůru, a byl v něm přetlak a vzrušení z něčeho zvláštního, co ještě neznal. Cítil, že je to velké štěstí uprostřed mnoha neštěstí. Nevěděl proč a nezáleželo mu na žádném proč. Jen věděl a cítil, co s ním bylo, jako se nemusí nikdo přesvědčovat, když přijde neštěstí. Dávalo mu to sílu. Povzbuzovalo ho to. Nemusel by jíst ani spát. Doběhl do pokoje číslo 26, vylezl po žebříku na sedmnáctou postel docela nahore a vytáhl z tlumoku kus vánočky. Nebyl tu už sám, ale nevšímal si nikoho slovy, jen letnými pohledy. Rozlomil pečivo na dvě poloviny a díl nechal chlapcům, kteří ho zvědavě pozorovali.

Dole pak Anně řekl: „Proti hladu.“

„Díky.“

„Vrátíme se tam?“ zeptala se.

„Tam? Ještě je světlo.“

„Musíme se podívat.“

„Kvůli tomu?“

„Kvůli všemu.“

„Budou vás číst zítra.“

„Nemyslím na to.“

„Jsou i jiné věci.“

„Jaké?“

„Jiné,“ opakoval.

Ale když vešli na půdu, mezi ležící a hlučící obyvatele karantény, viděli hned, že tu jsou zbytečně.

„Nikdo tu nebyl.“

„Nebudu na to myslet.“

Potom řekla: „Dneska už určitě nepříjde. Tady jsou úřední hodiny jako všude jinde. Alespoň na to lepší – nebo horší – a pak: Když zavřu oči, vidím toho koně, jak podupává u kovárný a zvedá hlavu a řičí. Je hubený. Vystupují mu všechna žebra.“

„Šel bych se tam ještě podívat.“

„Mám ráda koně.“

„Proč?“

„Letí, kam se jim zachce.“

„Jsou silní.“

„Mají svou vůli.“

Ještě nikdy mu nebylo tak příjemné s někým mluvit jako s ní. Mohl uhodnout, na co myslela.

Obešli město ještě jednou. Hory, které měly vrcholky jako lidské nosy, se ztratily. Stromy potemněly a začaly splývat se svými stíny. V listech buků a lip se chystalo šero a do tmy odcházely i obrysy ulice „L“ a „Q“ a vysoké hrany komínu *odvšivovací stanice*.

„Pojďte,“ řeklo náhle děvče. „Doprovodím vás. Teď zase já vás.“

Zastavili se pak oba stejně. Bylo to u žluté ohrady vedle silnice, za kterou byl sad s bílými sochami mužů a žen a budova komandatury se strážní budkou. Stojka tam zřejmě nebyla.

„Co se stalo?“ řeklo děvče.

Zaslechl to v jejím hlase, který zněl jinak než prve.

„Nikdo tu není. Asi ani nepotřebujou hlídat. Nikdo neuteče. Kam?“

Pohlédl jí zblízka a vážně do očí. Objal ji kolem ramen, tak malých a něžných i v kabátě, že v něm vzbuzovala dojem, že je na něm, aby ji chránil; a to silné, co v něm stoupalo jako kruh vln, až k hrdlu a výše, světlý i temný oblouk jejího obrysu, co ho svíralo a oprošťovalo od stínů a nabízelo pocit volnosti, se vlilo do jediného slova.

„Anno!“

„Štěpáne!“

„Anno!“

„Co se stalo?“

Políbil ji zase tak vážně na ústa. Stále jí hleděl do očí a pak je zavřel. Byl to jeho i její první polibek. Někde prosvítl vrcholek hor a zase zmizel.

„Ještě nikdy jsem takhle nebyla,“ řekla po dlouhé chvíli.

Mohl cítit znovu ten kruh vln, tak čistý. Nezáleželo na tom, kde je nebo kde není. Líbal ji na rty a na oči, slané a vlhké. Chtěl, aby nikdy (a v tu chvíli mu vytanulo na mysli mnoho způsobů, kterými se to mohlo stát, a byly to konopné silné provazy a pušky a bodáky a chladné dýky a brunátné mužské pěsti, i dobytčí vagón a močály a nějaké nekonečné ticho) nemusel žít jinak než v tomto okamžiku.

Poodešli malý kousek od brány, na místo, kde žlutá ohrada oddělovala výpad z ghetta od přístupu ke komandatuře, kde byly sochy nahých mužů a žen a kde vedle prázdné strážní budky trčely do tmy štíhlé stožáry s lomenými kříži. Zachvěla se chladem.

„Ještě snad není tak pozdě.“

„Anno.“

„Kam půjdeme?“

„Anno.“

„Budeme muset jít,“ řeklo děvče znovu.

Nepohnul se ani stín.

A teď tu byl zase tak silně ten nezbadatelně odcházející kruh vln a zároveň s ním blízkost domu „Q 218“ a neodvolatelnost hodiny, uzavírající den jako obruč, která přináší tmu a zabíjí – bolest a vlídnost a strach – někde docela uvnitř.

„Pojďme z druhé strany, to je dál.“

„Dobře.“

„Může se jít tím druhým vchodem.“

„Ano.“

Vedl ji beze slova kolem bloku domů u „Q 710“. Něco zvenčí rozrušovalo ten proud. Zároveň byl rád, že si prodlužovali cestu a že nevešli z „L 218“. Obešli blok třikrát.

„Anno.“

„Nemusíš.“

„Aničko.“

„Já vím.“

Pak mlčel.

„Budeš-li chtít, Štěpáne, přijď za mnou v noci.“

„Ano.“

A znovu: „Přijdu.“ A ještě: „Docela jistě.“

„Můžeš jít skrz dvory,“ řeklo děvče: „Tady se to tak dělá.“

„Dobrá.“

„Brzy odjedem,“ řeklo děvče. „Cítím to.“

„Přijdu,“ opakoval.

A potom: „Přijdu sám od sebe, ne jenom proto, že to říkáš, přijdu, a jsem rád, že mohu přijít.“

„Nějak to cítím,“ řeklo děvče. A pak: „Mám strach. Teď je to ještě horší.“ A nakonec: „Nevím proč, ale je to teď ještě horší.“ A nakonec: „Nevím proč, nebo co se stalo.“

„Proč?“

„Čím déle na to čekáš, tím víc tě to dostane. A když jsi sám, jsi jako stéblo trávy.“

„Nesmíš se nechat zlomit.“

„Ne.“

„Jsem taky sám. Ale ne s tebou.“

„Dlouho?“ vydechla.

„Jak se to vezme.“

„Nechci se nechat zlomit.“

„Neboj se,“ ujistil ji. „Určitě přijdu. Nevím, co by se muselo stát.“

„Skrz dvory je to docela krátká cesta.“

„Ano,“ řekl. A pak: „Už se tu vyznám. Všechny příčné ulice jsou „L“ a tamty zbývající „Q“. Je to vlevo od *Odvšivovací stanice*. Stejná ulice, co je katolický kostel.“

„Nikdy jsem se ničeho nebála,“ řeklo děvče.

„Je chladno,“ odpověděl.

„Ani jsem se nelitovala.“

„Přijdu,“ opakoval.

„Počkám.“

Svlékl si kabát a přehodil ho přes děvče, třebaže mělo svůj kabát s velkými knoflíky zapjatý až ke krku. Nechala si ho klidně dál, ale náhle si ho strhla, vrátila mu ho a odběhla. Odtrhla se od jeho rukou, jak jí přidržoval plášť, jako by litovala, že to řekla, a protože znala o týden déle zákony ghetta. Bylo slyšet její kroky. Ve tmě svítily bílé sochy německého velitele a čáry sloupů, na nichž vlály vlajky. A pak bylo slyšet jen vítr.

Sedmnáctá postel na pokoji číslo 26 byla skoro až pod stropem. Mohl tu ležet a vidět v každé vteřině, v níž houstlo šero, jak řekla, že se nikdy ničeho nebála a on odpověděl, jak je chladno a s tím přicházel ten proud. A pak tu byla pootevřená ústa, velmi bledá, ale žádná slova. Cítil to nepojmenovatelné, co obsáhlo všechna slova, která znal i která neznal, a ještě jiná slova, která mu nikdy nepřišla na mysl, vyslovená a ještě nevyslovená, a všechny stromy a řeky a hory a všechny hvězdy a slunce a měsíc a snad všechny lidi, a proč se svět točí, navzdory všemu. Cítil, poprvé v životě, že objímá celý svět a svět mu rozevívá náruč. Proč se narodil.

Někdo řekl: „Je tady sedmnáctá postel? Co je to tam nového, že se nám to ještě nepředstavilo?“

A tentýž hlas: „Sociální blábolila, že tu budou desinfikovat.“

Byl teď rád, že druhé místo vedle něho je prázdné a že mu nikdo nevidí do tváře a že se s nikým nemusí bavit.

Odnaproti se ozvalo: „Sedmnáctou postel nech na hlavě, odpoledne se dělil o příděl z jiných kotlů než jsou naše.“

A pak šla řeč o mnoha věcech, neposlouchal je; chlapci byli velmi hluční. Ten, který řekl několikrát za sebou „dobrou noc“, varoval, že by s desinfekcí mohla začít sociální pracovnice ve čtyři ráno a že by kus noci byl v tahu.

Někdo řekl: „Má elefantiázu, stejně umře, už by toho desinfikování mohla nechat.“ A: „Ta ženská myslí, že když někdo přijde z karantény, že nás zamoří nejhorším bacilem.“ A nakonec zase: „Ta ženská by na ten svůj krk potřebovala nosiče.“

Potom se ozvalo: „Sedmnáctá postel by měla ráno navalit nějakou daň lepšího papání.“ A pak: „Tak dobrou noc. Na tu ženskou se vykašlem.“

Poslouchal, jak říkali dobrou noc, a neodpovídal nikomu. Věděl, že zůstane vzhůru a vstřebával do sebe zlomky noci, jako by počítal čas. A potom, když se mu zdálo, že ho zavalí ticho, vykradl se z lůžka. Podíval se z velkého okna, které měl po pravé ruce a které bylo zastavěné kavalci, dílem ještě neobsazenými, takže viděl noc rozdělenou podle břevien. Prosvítaly sem hvězdy a vzpomněl si na světlé knoflíky na modrém kabátě. Svítil měsíc. Byl úplněk. Slyšel vítr za oknem. Dosazoval si do tmy za sklem dívku. Protřel si oči. Tušil v dálce hory a balvany skal.

Když slezl, přeskočil batohy a boty uprostřed pokoje a stanul u dveří. Vzal pomalu za kliku. Byl to chladivý dotek a polil ho kruh vln a v duchu zaslechl skřípění dřevěných schodů, vedoucích k podkroví. V tom okamžiku uslyšel své srdce. Bronzový zvon, který mu bušil v těle. Stiskl – opatrně a pevně.

Moře, po němž se plavil, se vylilo do prázdna. Klikla dosedla dolů, kov narazilo na kov a dveře se neotevřely; zámek byl uzamčen z druhé strany. Naději vystřídala beznaděj. V hrudi pocítil tíhu. V mozku mu stoupal smutek. Bylo to, jako by začala podlaha propadat rovnou pod ním; několikrát naprázdno polkl, aby své klesání zadržel. Mezi břevny kavalců bylo nebe černé jako jámy. Vítr tloukl do oken. Z úst chlapců chrčel spánek. Na kraji oblohy svítil měsíc. Sevřel pěsti a stiskl zuby, jako by se mělo stát něco, co ho zničí a zároveň osvobodí. Zalomcoval klikou.

„Ticho!“ vykřikl někdo.

A pak ještě něco.

Udělal to znovu a hlas, který prve rozespale zanikal, nabyl na síle: „Jestli toho nenecháš...“ A k někomu vedle sebe: „To je sedmnáctá postel. Asi se zbláznil. On asi neví, že se nemůže ven!“

Dveře - bílý čtverec ohlušujícího ticha.

Zakopl uprostřed místnosti, kterou couval, o střevice a batohy a způsobilo to rachot, kterého si nevšímal.

„Nech toho,“ řekl výhružně povědomý hlas. „Ven se dostaneš až ráno. Udělej to z okna.“
Někdo zachrčel: „V rohu za uličkou je kýbl.“

Neodpovídal a vylézal nahoru na sedmnáctou postel, kde byl sám, a snažil se vnutit si myšlenku, že je to vidět nebo slyšet tamodtud, kde je *Odvšivovací stanice*, blázinec a katolický kostel a dřevěné schody ke karanténě; že je to všechno jako jediné velké okno bez břevna, spojující kavalce, že lze chodit, i když je člověk nehybný, s vytřeštěnými očima. Pak už to není temná jáma. A tak upíral oči k šedému stropu, na němž mohl hledat obrazy, neurčité i jasné v podrobnostech, každý milimetr její kůže, i nehty a oděrky na prstech od nošení batohů – jak je cítil v prstech, a tvrdé malé dlaně, a velmi bledá ústa. Její vlasy spadaly dolů ve stínech jako břevna kavalců a mohl se jí ptát a ona mu odpovídala. Připadal si sražen níž než na dno světa.

Hlas z druhé strany naproti hučel:

„Klidně to udělej z okna, tudy jaktěživ v noci nikdo nechodí.“

Pak: „A radši se přikrej, je tu pěkná zima.“

A nakonec: „Žádná odpověď taky odpověď, nemysli si, že něco od tebe chci, nespadl jsem z višně.“

A ještě jiný hlas: „Nech ho!“

Neodpověděl ani teď. Pálily ho oči a divil se, že je možné, aby dýchal, když tady takhle ležel a nehledal průchody ve dvorech. Cítil palčivost v štěrbinách očí, a bylo to, jako by viděl každou věc tisíckrát a jednou, jako jediné slovo a pak jako jediné mlčení. Vracel se k němu ten kruh vln – bolest a vlídnost a strach – a nebe bylo jen tmavé. Mraky ztěžkly. Úplněk zmizel. Na okně seděla mlha. Čekal, až začnu blednout hvězdy.

Ráno slyšel, jak sociální pracovnice s obrovským krkem otevřela a odcházela. Byl stále ještě oblečen a proběhl bez dechu pokojem, dvorem, městem. Po dřevěných schodech vyběhl nahoru.

Našel jen prázdnou půdu. Transport na východ odjel už v noci.

LUSTIG, Arnošt. Štěpán a Anna. In *Noc a naděje*. 5. vyd. Praha : ČS, 1992. ISBN 80-202-0343-5

Elefantiáza - nemoc, která je charakterizována ztluštěním kůže a podkoží na základě ucpání lymfatických cév a uzlin. Při ucpání dojde ke zvětšení té části těla, kde je mízní céva ucpána. Typickým příkladem je např. sloní noha (v tomto případě odkazují na silný krk).

Kavalec – prosté lůžko

Břevno – trám, kláda, prkno

- 1) Kde a kdy se příběh odehrává?
- 2) Věděl úředník v jezdeckých kalhotách, který četl seznam, co se stane s těmi, které nepřečetl?
- 3) Co znamenala informace, že to úředník nenařizuje sám, že ručí jen za výsledek a provedení v kombinaci s tím, že za všechno jsou tresty?
- 4) Jak jsou hrdinové staří?
- 5) Převažuje děj, nebo pocity? Jak říkáme takovému postupu?
- 6) Co umocňuje Štěpánův prožitek?
- 7) Vnímá hrůzu kolem sebe?
- 8) Když vyjmenovávají vlastnosti koně, cítí se také tak?
- 9) Vysvětlí literární pojem kontrast a uveď příklad na slovní i dějový kontrast.
- 10) Příběh má autobiografické rysy. Vysvětlí pojem.

- 11) Popiš řeč vypravěče a řeč postav (která je spisovná/nespisovná?).
- 12) Jsou zážitky z koncentračních táborů minulostí, nebo je možné něco obdobného někde ve světě zažít?

Řešení:

- 1) Za války, v Terezíně
- 2) Věděl, měl už zkušenost, proto byl nervózní, proto se svým způsobem omlouval, že to není jeho vina, ale že rozhodla hlavně komandatura.
- 3) Pokud by nesedělo, vše jak má, potrestán by byl i on a další, kteří „pomáhají“ s organizací.
- 4) Jsou na prahu dospělosti, ale jsou stále dětmi – viz domov mládeže, první polibky, první láska, příslib první noci
- 5) Převažují pocity, je to lyrická próza
- 6) Horečka
- 7) Nevnímá, nebo jen částečně, žije tím jediným dnem a okamžikem, vše ostatní jde stranou
- 8) O svobodu, sílu, vlastní vůli přišli
- 9) Kontrast je prostředek, kdy se do protikladu dávají slova a děje tak, aby vynikl rozdíl a umocnil pocit.
Např. pootevřená ústa a žádná slova, čtverec ohlušujícího ticha, jeho okouzlení vs. hrůza kolem, bílé sochy vs. vyhublé postavy...
- 10) Z vlastního života – autor se sám v 15 letech ocitl v koncentračním táboře
- 11) Řeč vypravěče – spisovný jazyk, řeč postav – nespisovné výrazy
- 12) Stále ještě existují obdobná zařízení jako koncentrační tábory - v nesvobodných zemích (Severní Korea apod.) – „pracovní tábory“ a jiná internační zařízení, kde je otrocká práce i omezování lidských svobod včetně nelidských podmínek a vysoké úmrtnosti